

[Digitalizace v Národní knihovně Irska v porovnání s Národní knihovnou ČR – zkušenosti ze studijního pobytu v rámci programu Erasmus+ \[1\]](#)

Autor:

- [BEŽOVÁ, Michaela](#) [2], [HALAMA, Vojtěch](#) [3]

Číslo:

- [2023, ročník 32, číslo 1](#) [4]

Rubrika:

- [Trendy v knihovnách](#) [5]

Klíčová slova:

- [digitalizace](#) [6], [Irsko](#) [7], [Národní knihovna ČR](#) [8]

Národní knihovna ČR získala na období 2021–2027 akreditaci Erasmus+ v oblasti vzdělávání dospělých. Cílem projektu je zlepšování znalostí zaměstnanců Národní knihovny ČR v oblasti online vzdělávání, zlepšování jejich jazykových znalostí a rozvoj inovačního vzdělávání v oblasti knihovnictví.

Plánování a koordinace digitalizace knihovních fondů může v jednotlivých paměťových institucích nabývat různých podob. Díky mezinárodnímu srovnání lze lépe pochopit faktory, které za nimi stojí. V únoru 2023 jsme proto využili možnost týdenního studijního pobytu a stínování na pracovištích [Národní knihovny Irska](#) [9] (National Library of Ireland) v rámci programu Erasmus+. Jelikož náplní naší práce v Národní knihovně ČR (NK ČR) je tvorba digitalizačních plánů pro novodobé fondy, studijní pobyt byl zaměřen na návštěvu pracovišť, které jsou pro tuto oblast relevantní. Vedle zlepšení prezentačních i jazykových dovedností bylo naším cílem získat nové poznatky o tvorbě digitalizačních strategií v anglicky mluvící zemi s odlišným kulturně-historickým kontextem a o stavu koordinace digitalizace na národní úrovni. Rovněž jsme chtěli prozkoumat nové způsoby, jakými lze digitalizované dokumenty využít ve veřejné prezentaci a vzdělávání dospělých.

[10]

Ve vstupní hale knihovny je vystaven model její hlavní budovy postavený ze stavebnice LEGO® (foto: Michaela Bežová, NK ČR)

Irská národní knihovna jako kulturní instituce cílí na širokou veřejnost včetně početné irské diasporu v zahraničí, což potvrzují i mnohé aktivity v oboru genealogie, které nabízí svým uživatelům. Uchovává velmi rozmanité sbírky, kromě klasických knihovních fondů to jsou např. rukopisy, reprodukce a kresby nebo obsáhlý fotografický archiv. Knihovna rovněž spravuje osobní pozůstalosti významných irských umělců, v nichž se vedle tištěných dokumentů nachází i korespondence či trojrozměrné předměty. Na rozdíl od NK ČR nemá Národní knihovna Irska v systému knihoven v oblasti digitalizace koordinační funkci – vazby mezi pamětovými institucemi jsou mnohem slabší než v ČR; Irsko např. nemá doporučené [standardy pro digitalizaci](#) [11] ani [registr digitalizovaných dokumentů](#) [12]. Co se týče globálního kontextu, Národní knihovna Irska není zapojena do žádné širší koordinace či kooperace v oblasti digitalizace mezi institucemi jednotlivých anglicky mluvících zemí. Na druhou stranu specifika daná užíváním angličtiny a velkým zájmem v zahraničí umožňují prezentovat výsledky digitalizace mnohem širšímu publiku než v ČR.

Tyto faktory významně ovlivňují tamní digitalizační priority. Zatímco NK ČR digitalizuje především tištěnou produkci v podobě monografií a periodik, Národní knihovna Irska se typově soustředí zejména na korespondenci, fotografie a dokumenty z osobních pozůstalostí významných osob, které jsou unikátní a zároveň atraktivní pro veřejnost. Jde tedy i o takové typy dokumentů, které by v českém prostředí spadaly spíše do oblasti působnosti archivů a muzeí. Výběr titulů k digitalizaci bývá určován konkrétními projekty; někdy se zpracovávají dokumenty externích partnerů, jež fungují jako důležitý zdroj financování. Aktuálně probíhá digitalizace historických map rašelinišť v rámci environmentalistického projektu [RePEAT](#) [13] a rovněž vrcholí rozsáhlá digitalizace dobových dokumentů spojených s revolučním obdobím 1912–1923, která je realizována v rámci národních akcí připomínajících jeho výročí. Plánování digitalizace tedy často reaguje na aktuální podněty, jejichž relevance je posuzována zejména z hlediska společenské role knihovny. Vedle toho se knihovna chystá externě digitalizovat svou rozsáhlou sbírku mikrofilmů, kterou uživatelé hojně využívají k bádání v tamní studovně. Podobný systém výběru a financování funguje i v dalších irských kulturních institucích, např. v [Národní galerii Irska](#) [14] (National Gallery of Ireland). Jiným směrem se vydala [Kolej nejsvětější Trojice](#) [15] (Trinity College), jejíž digitalizační studio, které jsme pro porovnání rovněž navštívili, se zaměřuje na reformátování [historických dokumentů](#) [16].

Pro srovnání: NK ČR se soustřeďuje především na odbornou veřejnost, její digitalizace je financována

z vlastního rozpočtu, v rámci interní digitalizační linky se reformátují pouze novodobé fondy a priority výběru titulů na digitalizaci se řídí dlouhodobou strategií, přičemž např. regionální či specializované tituly, pokud je to možné, knihovna přenechává ke zpracování jiným relevantním institucím. Všeobecným cílem je zpracovat veškerou bohemikální produkci v tom nejširším slova smyslu (jazyk, původ autora, území či tematická relevance); v případě NK ČR to znamená v první řadě se zaměřit na ty tituly, které mají celospolečenský význam nebo nejsou dostupné v jiných institucích. Vliv má také lepší technická vybavenost jejího digitalizačního pracoviště – porovnání s irským protějškem nám dalo možnost docenit projekt Vytvoření Národní digitální knihovny zahájený před více než deseti lety, díky kterému mohla NK ČR nakoupit kvalitní techniku a vybudovat komplexní systém následného zpracování (postprocessingu). Rozdílná je také možnost získání financování na digitalizaci. Zatímco v ČR je již řadu let zaveden dotační program [VISK](#) [17], který je vyhlašován každý rok pod patronátem Ministerstva kultury, přičemž relevantní podprogramy jsou zaměřené především na ochrannou digitalizaci, v Irsku tato možnost chybí. Tam je naopak rozvinutější spolupráce mezi knihovnou a soukromým sektorem, jež ve větší míře určuje témata, na která se při výběru k digitalizaci klade důraz.

[18]

Digitalizační stany sloužící k zajištění vhodných světelných podmínek a ochrany před prachem (foto: Vojtěch Halama, NK ČR)

[19]

Digitalizační stanice jsou přizpůsobeny rozmanitosti zpracovávaných dokumentů (foto: Vojtěch Halama, NK ČR)

Co se týče dlouhodobého uchovávání dat, obě instituce shodně dodržují mezinárodní standardy. V Národní knihovně Irska se navíc již začaly ukládat tzv. [born-digital dokumenty](#) [20], prozatím v pilotní fázi, která je charakterizována spoluprací s autory a různými neziskovými či občanskoprávními organizacemi. Příkladem může být digitální archiv současné irské autorky Marian Keyes, kterou knihovna s touto ideou oslovila, či fotografická sbírka kampaně [Yes Equality](#) [21], jejíž činnost vedla k uzákonění stejnopohlavních sňatků v referendu v roce 2015 a která se naopak na knihovnu obrátila sama. Ostatně pokaždé, když nám byla různými pracovníky či odděleními prezentována některá ze sbírek, tematicky se jednalo o občanskoprávní témata aktuálně akcentovaná v irské společnosti (rovnost pohlaví, práva LGBT komunity apod.) a důraz byl tedy opět kladen na společenskou roli knihovny.

Mezinárodní standardy dodržuje rovněž [irský webarchiv](#) [22], který pracuje na stejné bázi jako webarchiv provozovaný NK ČR a věnuje se archivaci irských webových zdrojů. Pro svou činnost používá službu [Archive-It](#) [23], zatímco jeho český ekvivalent používá pro prezentaci dat vlastní platformu. Oba webarchivy jsou členy mezinárodního konsorcia webových archivů [IIPC](#) [24] (International Internet Preservation Consortium) a zapojují se do vytváření mezinárodních sbírek zaměřených na globální témata.

Národní knihovna Irska prezentuje většinu digitalizovaných dokumentů přímo ve [svém knihovním katalogu](#) [25], zaujaly nás však i další způsoby. Kromě sociálních sítí instituce např. zveřejňuje část své fotografické sbírky na serveru [Flickr](#) [26], kde umožňuje uživatelům obohacovat fotografie komentáři a identifikovat místa a osoby na nich zachycené. Tento prostředek zapojení veřejnosti se setkal s obrovským zájmem, což je podle naší zkušenosti pro irskou společnost velmi

charakteristické. Za pozornost stojí i soubor skenů [farních matrik](#) [27] přístupný z jednotného rozhraní s interaktivní mapou země. Digitalizované dokumenty jsou využívány i pro fyzické výstavy (v současné době zaměřené na irské držitele Nobelovy ceny za literaturu [Williama Butlera Yeatse](#) [28] a [Seamuse Heaneyho](#) [29]) v dedikovaných prostorách, které jsou nyní v rámci rozsáhlé rekonstrukce hlavní budovy v Kildare Street dokonce rozšiřovány. NK ČR naproti tomu disponuje skromnějšími prostory, výstavy jsou realizovány v kratších časových úsecích v Galerii Klementinum či prostřednictvím panelových výstav v prostorách Klementina.

Kromě studijního pobytu v Národní knihovně Irska jsme se setkali také se zástupci [Digitálního repozitáře Irska](#) [30] (Digital Repository of Ireland). Tato organizace funguje na principu institucionálního členství a zabývá se dlouhodobým uchováváním a vystavováním digitálních dat včetně přiřazování perzistentního identifikátoru. Původní aspirací Digitálního repozitáře Irska bylo fungovat jako národní depozitář pro irské humanitní a společenské vědy a kulturní dědictví; tomu však brání určitá neochota řady irských institucí poskytnout své digitální sbírky. Některé z nich repozitář využívají alespoň k popularizaci své digitalizační činnosti a své sbírky v něm prezentují některé menší organizace, které nemají vlastní platformu. Princip, na kterém Digitální repozitář Irska funguje, je jednou z možných cest ke zřízení nějaké formy centralizovaného rozhraní, ze kterého lze přistupovat k digitalizovaným dokumentům. V ČR se využívá jiný možný způsob zpřístupnění; jmenovat můžeme např. [Českou digitální knihovnu](#) [31]. Ta z digitálních knihoven zapojených institucí sklízí metadata a umožňuje v nich vyhledávat pomocí jednoho rozhraní, přičemž do něj bezprostředně stahuje digitalizované dokumenty, o které má uživatel zájem. Je zaměřena na ty digitální knihovny, které pro prezentaci digitalizovaných dokumentů využívají software Kramerius. Jiným příkladem může být portál [eSbírky](#) [32], který umožňuje online prohlížení digitalizovaných sbírkových předmětů zapojených paměťových institucí.

Jak tedy můžeme vnímat rozdíly mezi digitalizací v Irsku a ČR? Výběr titulů k digitalizaci v Irsku je živelnější a je více ovlivňován jejich aktuální společenskou relevancí a vnějšími faktory, např. spoluprací s externími partnery. Digitalizace v ČR, nejen v NK ČR, je systematictější, instituce, které provozují interní digitalizační linky, mají vytvořeny strategie digitalizace nebo digitalizační plány a rovněž využívají Registr digitalizace, aby bylo zamezeno duplicitní digitalizaci. Rozdílné je i zaměření na typy dokumentů, které se digitalizují; v ČR jsou nejvíce reformátovanými dokumenty knihy a seriály, zatímco Irsko se spíše zaměřuje na speciální dokumenty – rukopisy, fotografie nebo grafiky. Společnými prvky obou zemí jsou dlouhodobé uchovávání dat a rovněž činnosti spojené s archivací webu. Jednou z výzev obou národních knihoven do budoucna je rozšíření způsobů prezentace a dalšího využití digitalizovaných dokumentů např. na poli digitálních humanitních věd. Právě sdílení zkušeností se zahraničními institucemi představuje skvělý způsob, jak získat inspiraci a prozkoumat nové možnosti.

[33]

Michaela Bežová a Vojtěch Halama (třetí a čtvrtý zleva) s kolegyněmi a kolegy z Odboru digitálních sbírek Národní knihovny Irska (foto: Eoghan Ó Carragáin, Národní knihovna Irska)

Erasmus+

[34]

URL zdroje: <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/prohlizet-cisla/2023-rocnik-32-cislo-1/digitalizace-v-narodni-knihovne-irska-v>

Odkazy

- [1] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/prohlizet-cisla/2023-rocnik-32-cislo-1/digitalizace-v-narodni-knihovne-irska-v>
- [2] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/autori/bezova-michaela>
- [3] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/autori/halama-vojtech>
- [4] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/prohlizet-cisla/2023-rocnik-32-cislo-1>
- [5] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/rubriky/trendy-v-knihovnach>
- [6] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/klicova-slova/digitalizace>
- [7] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/klicova-slova/irsko>
- [8] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/klicova-slova/narodni-knihovna-cr>
- [9] <https://www.nli.ie/>
- [10] <https://bulletinskip.skipcr.cz/sites/default/files/images/1042/halama1.jpg>
- [11] <https://standardy.ndk.cz/standardy-digitalizace>
- [12] <https://www.registrdigitalizace.cz/rdcz/home>
- [13] <https://www.nli.ie/news-stories/stories/repeat-rediscovering-historical-maps-irelands-peatlands-times-climate>
- [14] <https://www.nationalgallery.ie/>
- [15] <https://www.tcd.ie/>
- [16] <https://digitalcollections.tcd.ie/>
- [17] <https://visk.nkp.cz/>
- [18] <https://bulletinskip.skipcr.cz/sites/default/files/images/1042/halama2.jpg>
- [19] <https://bulletinskip.skipcr.cz/sites/default/files/images/1042/halama3.jpg>

- [20] <https://www.nli.ie/collections/our-collections/digital-collections>
- [21] <https://www.yesequality.ie/>
- [22] <https://archive-it.org/home/nli>
- [23] <https://archive-it.org/>
- [24] <https://netpreserve.org/>
- [25] <https://catalogue.nli.ie/>
- [26] <https://www.flickr.com/people/nlireland/>
- [27] <https://registers.nli.ie/>
- [28] <https://www.nli.ie/exhibitions-events/exhibition-yeats-life-and-works-william-butler-yeats-0>
- [29] <https://www.nli.ie/exhibitions-events/exhibition-seamus-heaney-listen-now-again>
- [30] <https://www.dri.ie/>
- [31] <https://ceskadigitalniknihovna.cz/>
- [32] <https://www.esbirky.cz/>
- [33] <https://bulletinskip.skipcr.cz/sites/default/files/images/1042/halama4.jpg>
- [34] https://bulletinskip.skipcr.cz/sites/default/files/images/1029/erasmus_plus_logo_zmensene.png